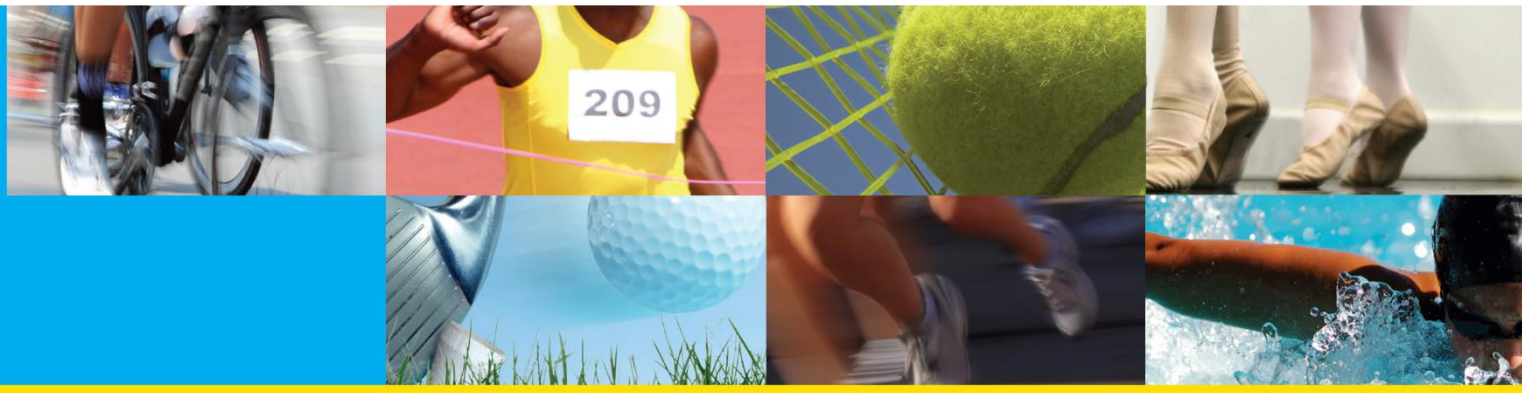
mulier instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Behoefte aan overdekt zwemwater in Enschede

Koen Breedveld

Harold van der Werff

Corry Floor

Behoefte aan overdekt zwemwater in Enschede

in opdracht van de gemeente Enschede

Koen Breedveld, Harold van der Werff en Corry Floor

© Mulier Instituut
Utrecht, mei 2016

Mulier *Instituut*
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	**Inleiding**	**7**
2.	**Huidige situatie**	**9**
2.1	Zwembaden in Enschede	9
2.2	Bezoek Enschedese zwembaden	10
2.3	Bezoekers Enschede zwembaden	11
3.	**Toekomstige vraag naar zwemmen**	**21**
3.1	Demografie Enschede	21
3.2	Vergelijking andere gemeenten	23
3.3	Visie badmanagers, zwemverenigingen en zwemscholen	26
4.	**Conclusie en aanbevelingen**	**31**
Literatuur		**35**
Bijlage: vragenlijst		**36**

1. Inleiding

In 2015 heeft de gemeente Enschede de sportnota 'Sportief werken aan je gezondheid' vastgesteld. De nota loopt tot en met 2018 en benoemt de belangrijkste doeleinde voor de aankomende jaren.

Als onderdeel van dit plan wenst de gemeente nader inzicht in de huidige en toekomstige behoefte aan ruimte voor binnensport, buitensport en overdekt zwemwater. Over de eerste twee onderwerpen is separaat gepubliceerd (Romijn & Breedveld, 2016). In dit rapport wordt verslag gedaan van het onderzoek naar de behoefte aan zwemwater. Daarbij staan de volgende vragen centraal:

1. Wat is de huidige en toekomstige (2020, 2025 en 2030) vraag naar overdekt zwemwater voor zwemlesaanbieders, zwemverenigingen en recreatief gebruik in de gemeente Enschede?
2. Waar zijn per overdekt zwembad in de gemeente Enschede de betreffende bezoekers woonachtig, en hoe ver reizen zij gemiddeld naar het zwembad?
3. Wat is, op basis van vergelijkbare gemeenten met Enschede en buurgemeenten van Enschede, een minimaal benodigd verzorgingsgebied, dan wel regionaal draagvlak voor overdekte zwembaden?
4. Welke zwembadconfiguratie voorziet in de actuele en toekomstige behoefte aan overdekte zwemvoorzieningen in de gemeente Enschede?

Opgemerkt zij dat het hier niet een onderzoek betreft naar de tevredenheid van de gebruikers met de kwaliteit van de Enschedese zwembaden (in termen van dienstverlening, prijsstelling etc.). Evenmin betreft het hier een onderzoek naar de vraag of het huidige aanbod via NV Enschede Zwembaden vanuit beheersmatig oogpunt voldoet (in termen van kosteneffectiviteit, marktgerichtheid of bestuurlijke besluitvorming). Het onderzoek betreft primair de vraag naar de (toekomstige) behoefte aan overdekt zwemwater. De uitkomsten van het onderzoek kunnen mogelijk leiden tot aanpassingen in het aanbod. Als dat zo zou zijn, zouden de twee genoemde vragen (klanttevredenheid, vormgeving aanbod) mogelijk aan de orde kunnen zijn bij het ontwikkelen van de diverse beleidsopties.

Om de vragen die in dit onderzoek centraal staan te beantwoorden, is gebruik gemaakt van de volgende methoden:

- Informatie over de Enschedese zwembaden (bezoekcijfers, weekroosters, eerder verrichte onderzoeken);
- Enquête onder bezoekers van de drie Enschedese zwembaden;
- Ontwikkeling van deelname aan zwemmen aan de hand van bezoekcijfers van het CBS, ledentalontwikkelingen bij de KNZB en landelijke sportdeelname-onderzoeken;
- Doorrekening van veranderende demografie Enschede;
- Inventarisatie van zwembaden in buurgemeenten en in vijf met Enschede vergelijkbare gemeenten;
- Interviews met zwembadmanagers, bestuurders van zwemverenigingen en eigenaren van zwemscholen.

Het onderzoek is formeel gestart op 28 januari 2016 met een kick-off bijeenkomst met verenigingen. De dataverzameling voor het onderzoek heeft vooral in de maanden maart en april 2016 plaatsgevonden.

De opbouw van het rapport is als volgt. In hoofdstuk twee beschrijven we eerst op hoofdlijnen de huidige situatie: de zwembaden die er zijn in Enschede, en de bezoekers die daarvan gebruik maken. In hoofdstuk drie vertalen we deze uitkomsten naar een prognose van de toekomstige behoefte aan overdekt zwemwater in de gemeente. We doen dat door te berekenen wat de implicaties zijn van de veranderende demografie in de gemeenten, door de weekroosters van de zwembaden te analyseren, door te kijken naar het aanbod aan zwemwater in vergelijking met andere gemeenten en door de uitkomsten uit de interviews met zwembadmanagers, verenigingen en zwemscholen te analyseren. We sluiten het rapport in hoofdstuk vier af met onze conclusies en aanbevelingen.

2. Huidige situatie

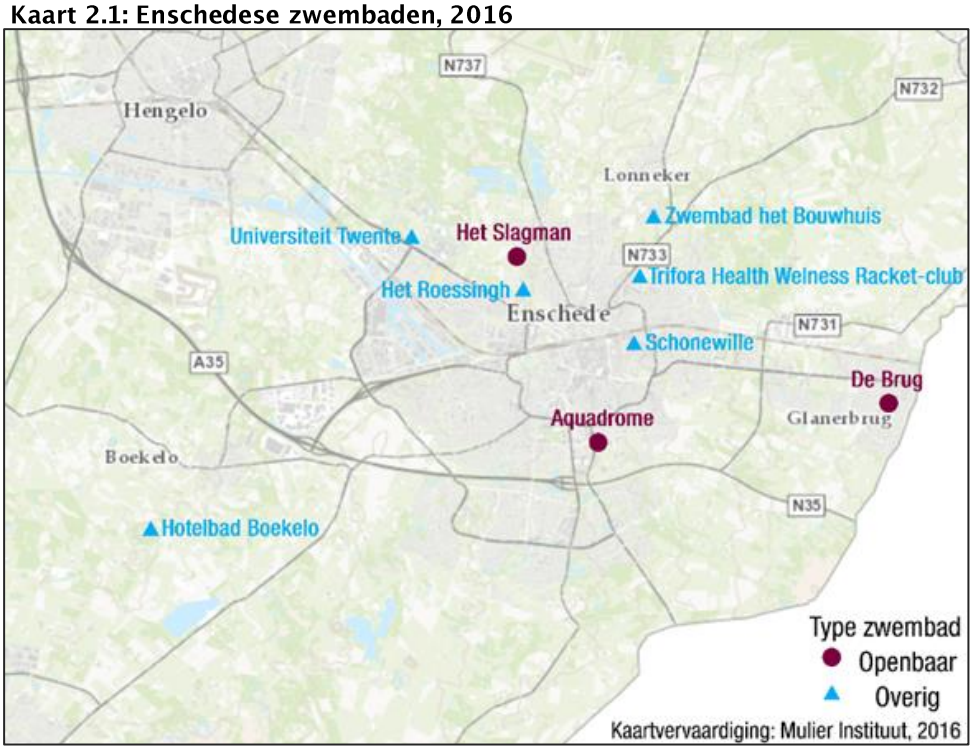
In dit hoofdstuk beschrijven we de actuele situatie wat betreft het aanbod van en vraag naar (overdekt) zwemwater.

2.1 Zwembaden in Enschede

De gemeente Enschede beschikt over drie openbare zwembaden, die alle in eigen beheer worden geëxploiteerd (door de NV Enschedese Zwembaden): Het Slagman in het noordelijke deel van de stad, Aquadrome aan de zuidkant en De Brug in het uiterste oostelijke deel van de stad (in de voormalige gemeente Glanerbrug) (zie kaart 2.1). Het Slagman en De Brug betreffen beide oudere zwembaden, gebouwd in de jaren zeventig (al zijn beide baden wel gemoderniseerd; Het Slagman in 2011 en De Brug in 2001 - zie ook de thesis Becking, 2014 en Koopman, 2014). Aquadrome is van recentere aard, en is in vergelijking met de andere baden ook beduidend groter van omvang. Waar De Brug slechts beschikt over één instructiebad en Het Slagman over een instructiebad en een wedstrijdbad, kent Aquadrome naast een 'sportbad' ook een uitgebreid recreatiebad met uitgebreide voorzieningen én een buitenbad. De Brug kent geen zelfstandige horecavoorziening (behoudens een koffie-automaat). Het Slagman kent een beperkte barfunctie (drank, snoepgoed, ijs), terwijl Aquadrome een min of meer volwaardige horecavoorziening kent (snacks en kleine maaltijden).

Naast genoemde drie zwembaden wordt in de regio ook gezwommen in zes andere, deels openbare baden. Veelal betreft het hier leszwemmen in baden die eigendom zijn van particuliere zwemscholen of door hen worden gehuurd. Het (instructie)bad van de Universiteit Twente wordt daarnaast ook door sommige verenigingen gebruikt. In totaal zijn in de gemeente negen zwemscholen en elf zwemverenigingen actief.

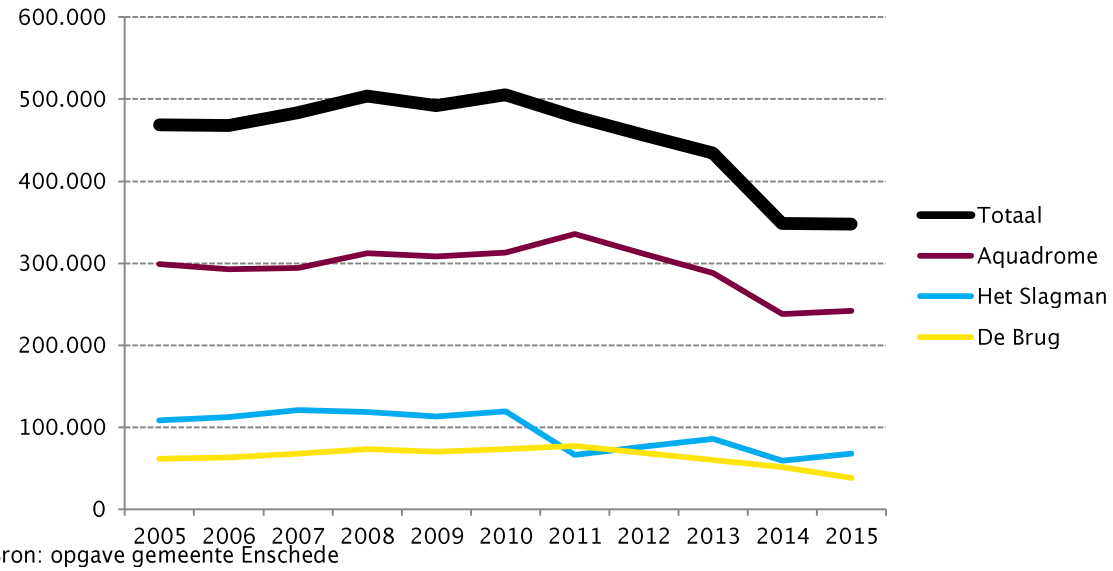
Kaart 2.1: Enschedese zwembaden, 2016

2.2 Bezoek Enschedese zwembaden

In 2015 trokken de drie Enschese zwembaden samen zo'n 350.000 bezoekers (figuur 2.1). Dat is minder dan een jaar of vijf terug, toen de baden nog rond de half miljoen bezoekers trokken. Die ontwikkeling deed zich het sterkst voor bij het kleinste bad De Brug (-48% t.o.v. 2010) en het minste bij het grootste bad Aquadrome (-23%). Het Slagman neemt hierin een tussenpositie in (-43%), wat vermoedelijk veroorzaakt wordt door de verenigingen die daar actief zijn (en die een trouwer publiek kennen).

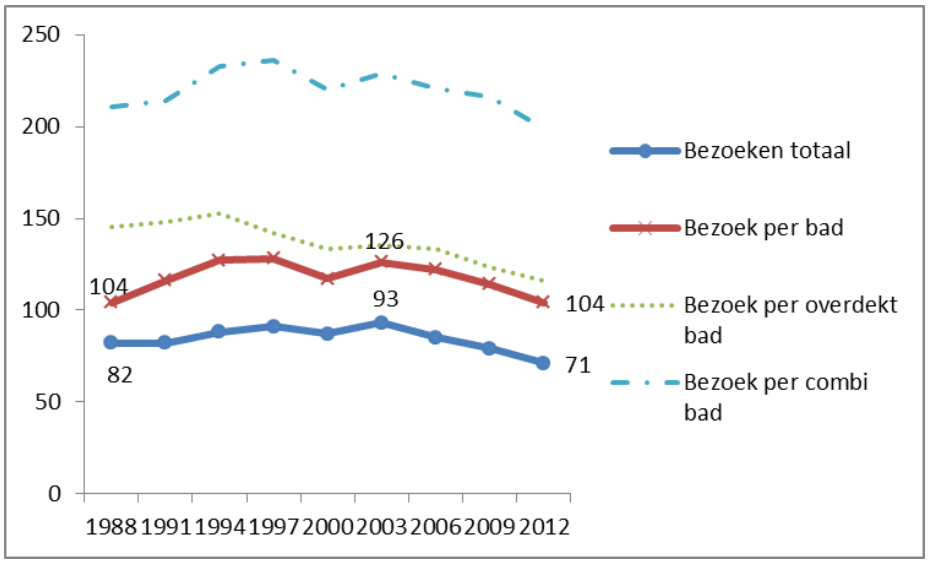
Figuur 2.1 Aantal bezoeken aan overdekte openbare zwembaden in Enschede

Bron: opgave gemeente Enschede

Overigens staan de Enschede zwembaden hier niet alleen in. Cijfers afkomstig van het CBS laten zien dat landelijk de bezoeken aan zwembaden (al langer) onder druk staan (figuur 2.2; zie ook Van der Werff en Breedveld, 2013).

Figuur 2.2: Ontwikkeling bezoekcijfers zwembaden landelijk, 1988–2012

Noot: Bezoek totaal * 1 miljoen, per bad per jaar * 1.000

Bron: CBS (www.statline.cbs.nl)

Op 158.000 inwoners geven de krap 350.000 bezoekers aan Enschedeze zwembaden een ‘animocijfer’ van 2,2. Landelijk trokken overdekte zwembaden in 2012 39 miljoen bezoekers, met de combibaden erbij 63 miljoen bezoekers (cijfers CBS, uit bron figuur 2.2). Op een totaal van 16,7 miljoen inwoners geeft dat landelijk voor overdekte zwembaden sec en voor overdekte plus combi-zwembaden een animocijfer van resp. 2,3 en 3,8. De Enschedese zwembaden zouden daarmee aan de onderkant van de landelijke cijfers zitten. De landelijke cijfers zijn echter over 2012. Voor 2012 was het animocijfer voor Enschedese zwembaden 2,9 (456.000 bezoeken). Twee van de drie Enschedese zwembaden kennen geen buitenbad en het buitenbad van Aquadrome is beperkt open. Bovendien kent de UT nog een goed geëquipeerd buitenbad dat ook voor derden toegankelijk is. Om die reden kan worden gesteld dat Enschede een ‘tussenpositie’ inneemt. Het animocijfer voor Enschede van 2,9 over 2012 valt in de bandbreedte van 2,3 - 3,8 die geldt voor overdekte cq overdekte en combi-baden samen.

Afgezet tegen het aantal inwoners trekken de Enschedese zwembaden per m^2 overdekt zwemwater[1] 179 bezoekers. Dat is niet aan de hoge kant. Landelijk geldt een getal van 250 als gemiddeld (en 300 als ‘erg druk bezet’). Het relatief lage aantal inwoners per meter zwemwater is indicatief voor het feit dat in Enschede ook gebruik wordt gemaakt van andere baden, met name voor leszwemmen, maar ook wel voor het verenigingszwemmen.

2.3 Bezoekers Enschede zwembaden

Om meer informatie te verzamelen over het gebruik van de Enschede zwembaden, zijn bij de bezoekers enquêtes afgenomen. Dit is gebeurd door studenten van ROC Twente (opleiding Sport en Bewegen), die onder supervisie van de staf van 5 april tot en met donderdag 14 april vragenlijsten hebben afgenomen bij de drie zwembaden op uiteenlopende dagen en tijden. In totaal zijn 642 vragenlijsten afgenomen[2] bij verschillende doelgroepen.

Achtergrondkenmerken

Uit de enquêtes komt naar voren dat in alle zwembaden meer vrouwen dan mannen zwemmen. Naar leeftijd doen zich tussen de drie zwembaden enige accentverschillen voor. Het Slagman kent de laagste gemiddelde leeftijd (36 jaar) en het hoogste aandeel bezoekers in de categoriën tot 19 jaar en 20-39 jaar. Het Slagman telt ook van de drie baden de meeste bezoekers die lid zijn van een zwem- of duikvereniging (35%).

[1] Zie voor details over oppervlakte zwemwater hoofdstuk drie.

[2] Aquadrome 216, Het Slagman 245 en De Brug 181. Zie de bijlage voor de complete vragenlijst.

Tabel 2.1 Bezoekers naar geslacht, leeftijd en verenigingslidmaatschap (n=640)

		Totaal	Aquadrome	Het Slagman	De Brug
Geslacht	Man	32	30	34	32
	Vrouw	68	70	66	68
Leeftijd	– 19 jaar	11	6	17	9
	20 – 39 jaar	38	36	44	31
	40 – 59 jaar	35	29	31	45
	60+	17	29	8	15
Lid van een zwem-	Ja	28	21	35	26
of duikvereniging	Nee	72	79	65	74

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Afstand en reistijd

De deels andere functie van Het Slagman vertaalt zich ook in de reisafstand van de bezoekers. Van de drie baden kent Het Slagman het grootste aandeel bezoekers dat 15-30 minuten moet afleggen om bij het zwembad te komen (tabel 2.2). Bij De Brug springt vooral het relatief grote aandeel bezoekers in het oog dat minder dan tien minuten op pad is om bij het bad te komen. Aquadrome kenmerkt zich vooral door de grootste schare mensen die 30 minuten of meer reist om het bad te bezoeken.

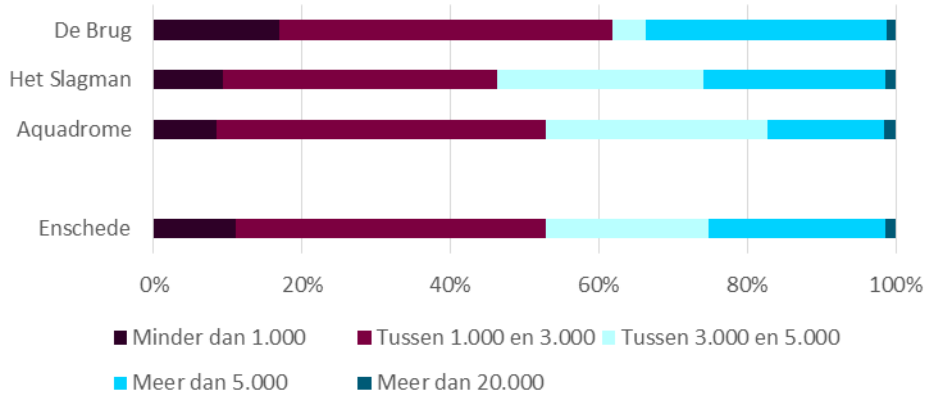
Tabel 2.2 Gemiddelde reistijd naar een zwembad (%)

	Totaal	Aquadrome	Het Slagman	De Brug
Minder dan 5 minuten	9	5	6	19
5 tot 10 minuten	26	18	20	43
10 to 15 minuten	27	42	24	14
15 tot 20 minuten	20	18	30	10
20 tot 30 minuten	13	9	16	13
30 minuten of meer	5	8	4	2
Gemiddeld aantal minuten	12	13	13	9

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

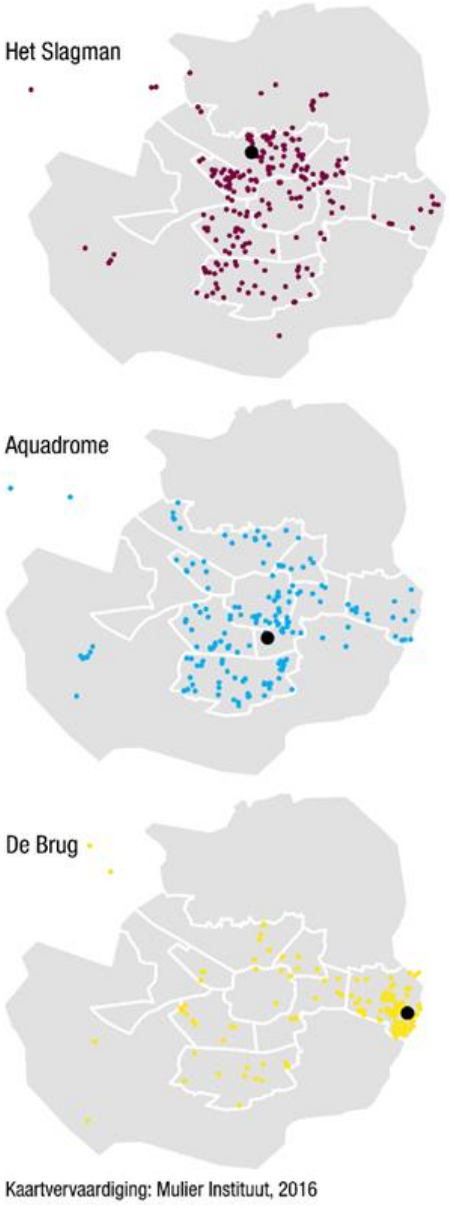
Overigens blijft ook voor het Aquadrome het aandeel mensen dat meer dan 30 minuten reist om naar het bad toe te gaan beperkt tot niet meer dan 8%. De meeste mensen komen van binnen tamelijk beperkte straal (figuur 2.3 en 2.4). Voor de Brug geldt dat meer dan 60 procent van de bezoekers op minder dan drie kilometer van het bad woont. Dat aandeel ligt wat lager bij Aquadrome en Het Slagman, maar ook daar geldt dat om en nabij vier vijfde van de bezoekers binnen een straal van vijf kilometer van het bad woont en dat hooguit een hele kleine minderheid zich meer dan 20 kilometer verplaatst om naar het bad toe te komen. Dit wordt ook duidelijk als we kijken naar de ‘stippenwolk’ van de bezoekers van de drie baden (kaart 2.2). Kijken we naar de woonadressen van abonnementenhouders, dan zien we dat 98% daarvan woonachtig is in de stad Enschede (bron: gegevens NV Enschedese Zwembaden – cijfers in figuur of op kaart).

Figuur 2.3 Verdeling van bezoekers Enschede zwembaden naar afstand

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Kaart 2.2 Verdeling van bezoekers Enschede zwembaden naar afstand

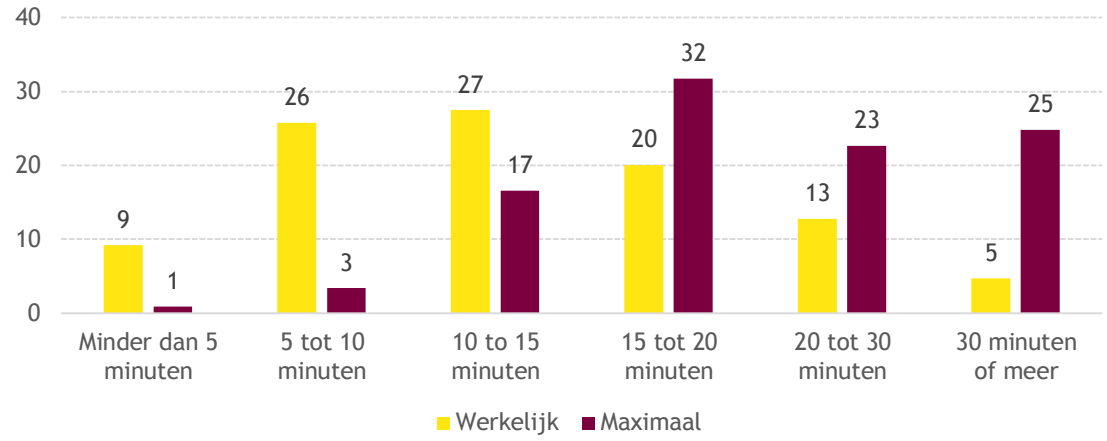
Kaartvervaardiging: Mulier Instituut, 2016

Vervoermiddel en reisbereidheid

Het meest gebruikte vervoermiddel naar het zwembad is de auto of de motorfiets (56%). Te fiets gaat 36%, lopend 4%, met de bromfiets 2% en met het openbaar vervoer 1%. De Brug is hierin licht afwijkend omdat daar iets meer mensen lopend naar toe gaan (8%), wat gezien de centrale ligging van dat zwembad middenin de wijk geen wonder is. Verenigingsleden nemen vaker de auto (65%) en minder de fiets (26%).

In het onderzoek is ook gevraagd naar hoelang bezoekers maximaal naar het zwembad willen reizen. Veel bezoekers blijken bereid iets verder te reizen naar een overdekt openbaar zwembad dan dat ze voor hun laatste bezoek hebben gedaan (figuur 2.4). Hoewel niet bekend is of dit betekent dat zij ook daadwerkelijk blijven zwemmen als de afstanden tot een zwembad groter zijn, duidt dit erop dat voor veel bezoekers een (beperkte) toename van de reistijd klaarblijkelijk niet als een onoverkomelijk probleem wordt gezien. Dit patroon doet zich bij alle drie de baden voor, ook bij het op loopafstand gelegen en relatief kleinschalige De Brug (niet in figuur).

Figuur 2.4 Werkelijke en maximale reistijd naar het bezochte zwembad c.q. een overdekt openbaar zwembad (in %)

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Enigszins in lijn met deze bevinding is de constatering dat 42 procent van de bezoekers ook andere zwembaden bezoekt dan het bad waar zij de vragenlijst hebben ingevuld (tabel 2.3). Een nagenoeg even groot deel (41%) zwemt (ook) in zwembaden buiten Enschede. In welke mate dit gebeurt (met regelmaat of eerder incidenteel) kon op basis van de uitgezette vragenlijst niet worden vastgesteld. De helft van de bezoekers van Aquadrome (53%) bezoekt ook andere zwembaden. Bij De Brug (65%) en Het Slagman (77%) zijn de bezoekers minder honkvast.

Tabel 2.3 Bezoek aan andere zwembaden (in %)

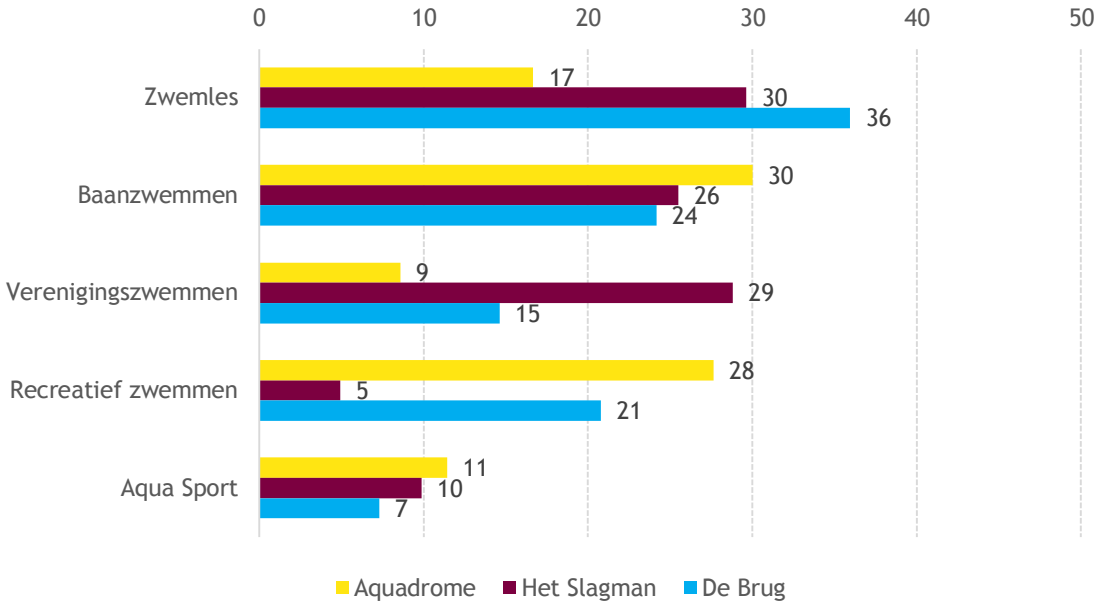
	Totaal	Aquadrome	Het Slagman	De Brug
Ja, in Enschede	42	26	57	41
Ja, buiten Enschede	41	37	43	44
Nee	34	47	23	35

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Activiteiten en frequentie

Uit een vraag naar de ondernomen activiteiten in het zwembad komt eens te meer de ‘kleur’ van de diverse baden naar voren. Het Slagman kent het grootste aandeel verenigingszwemmers, De Brug het grootste aandeel leszwemmers en Aquadrome het grootste aandeel recreatieve zwemmers (figuur 2.5). Naar leeftijd gekeken valt vooral de oververtegenwoordiging van de jeugd bij het verenigingszwemmen op en de oververtegenwoordiging van ouderen (60+) bij Aquasport/-vitaal.

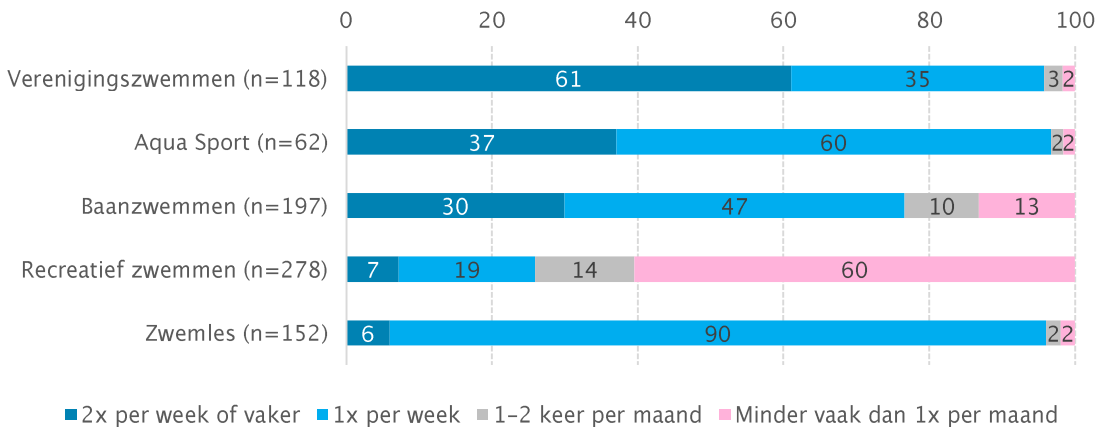
Figuur 2.5 Activiteiten tijdens het bezoek (in %)

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Ook is gevraagd hoe vaak de genoemde activiteiten werden ondernomen (figuur 2.6). Zwemles wordt doorgaans één keer per week gevolgd. Verenigingszwemmen kent de hoogste frequentie. 61 procent gaat hiervoor minimaal twee keer per week naar het zwembad en 35 procent één keer. Aqua Sport en baanzwemmen worden het meest eens per week beoefend. Recreatief zwemmen daarentegen wordt door de meesten hoogstens één keer per maand gedaan.

Figuur 2.6 Frequentie van de ondernomen activiteiten in het zwembad

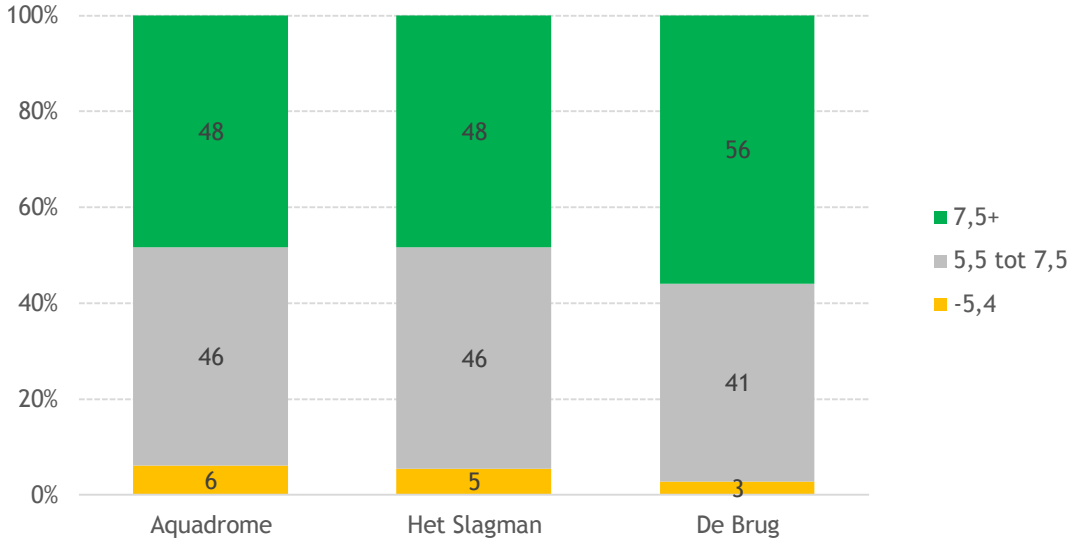

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Waardering

De bezoekers waarderen de zwembaden in Enschede gemiddeld met een 7,3. De helft geeft een 7,5 of hoger, 45 procent geeft een cijfer van 5,5 tot 7,5 en vijf procent geeft een onvoldoende[3].
De drie zwembaden verschillen nauwelijks in de waardering die ze krijgen (zie figuur 2.7). De Brug krijgt gemiddeld een 7,5, Het Slagman een 7,3 en Aquadrome een 7,2. Verenigingsleden zijn met een 7,0 kritischer dan niet-leden (7,5).

Figuur 2.7 Waardering voor de zwembaden (rapportcijfer)

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

[3] Deze cijfers wijken niet heel erg af van de klanttevredenheidsonderzoeken die in 2014 zijn gehouden. In dat onderzoek gaf 45% van de 563 ondervraagden de zwembaden een 8 of hoger (NV Enschedese Zwembaden 2014).

Aan de bezoekers is in een open vraag voorgelegd wat voor hen de belangrijkste sterke punten en aandachtspunten van het zwembad zijn. De meeste bezoekers noemen een of twee punten en sommigen noemen er drie of meer. Opvallend is dat wat sommige bezoekers als sterk punt ervaren voor anderen juist een punt van aandacht kan zijn.

De meest genoemde sterke punten van Aquadrome zijn: het personeel (vriendelijk, klantvriendelijk, letten goed op), dat het er schoon is, de recreatieve voorzieningen (met name glijbaan en golfslagbad) en de watertemperatuur. Het meest genoemde aandachtspunt betreft de douches (soms kapot, te koud water). Andere aandachtspunten zijn de hygiëne (douches, toiletten, vloeren), watertemperatuur (te koud) en openingstijden. Enkele (oudere) bezoekers noemen het ontbreken van leuningen bij de trappen.

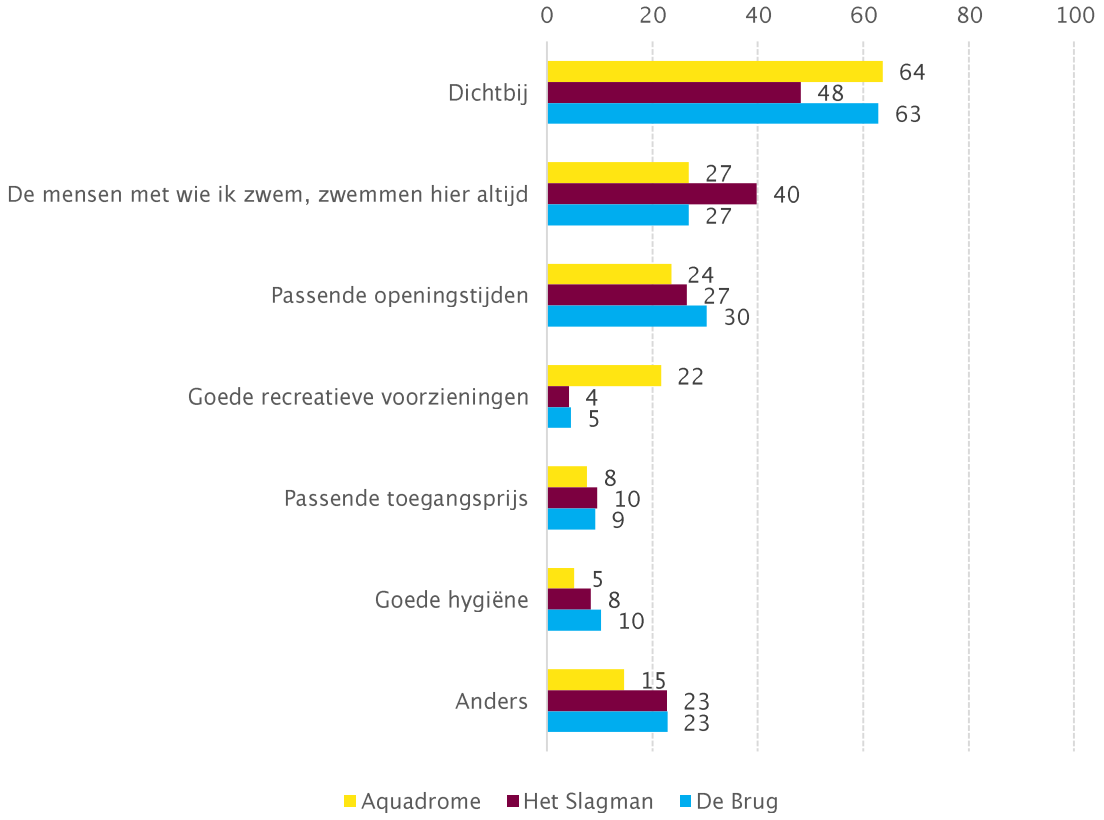
Bij Het Slagman worden de nabijheid, diepte van het diepe bad, kleinschaligheid (incl. rust, overzichtelijkheid), gemoedelijkheid/gezelligheid/sfeer en het personeel (vriendelijk, vakkundig), genoemd als sterke punten. Aandachtspunten zijn de kleedhokjes (hygiëne, te weinig, te koud, te klein; enkele bezoekers wensen aparte kleedhokjes voor kinderen en voor vrouwen/meisjes), ruimere openingstijden, hygiëne (water), watertemperatuur (te koud, maar sommige verenigingsleden vinden het juist te warm).

Voor De Brug worden de nabijheid, de gemoedelijke sfeer, vriendelijk personeel, de kleinschaligheid (incl. overzichtelijkheid), hygiëne, watertemperatuur en het zwemmen voor vrouwen als sterke punten genoemd. Aandachtspunten zijn de douches (zwakke straal, te weinig) en kleedhokjes (hygiëne). Enkele bezoekers missen recreatieve voorzieningen voor kinderen (bijv. glijbaan).

Bezoekredenen

In het onderzoek is ook gevraagd naar de redenen waarom mensen een bepaald zwembad bezochten. Hieruit komt naar voren dat ‘dichtbijheid’ voor mensen de belangrijkste reden is om een bepaald zwembad te bezoeken (figuur 2.8). Op enige afstand volgen dan de motieven ‘gezelschap’ en ‘openingstijden’. Bij verenigingszwemmers is ‘gezelschap’ uiteraard meer leidend (61%), voor andere is dichtbijheid veruit het belangrijkste (64%). Prijs, hygiëne en voorzieningen spelen in veel mindere mate een rol, al zien we wel dat met name Aquadrome door zijn specifieke voorzieningen mensen trekt.

Figuur 2.8 Redenen om een openbaar overdekt zwembad in Enschede te bezoeken (in %)

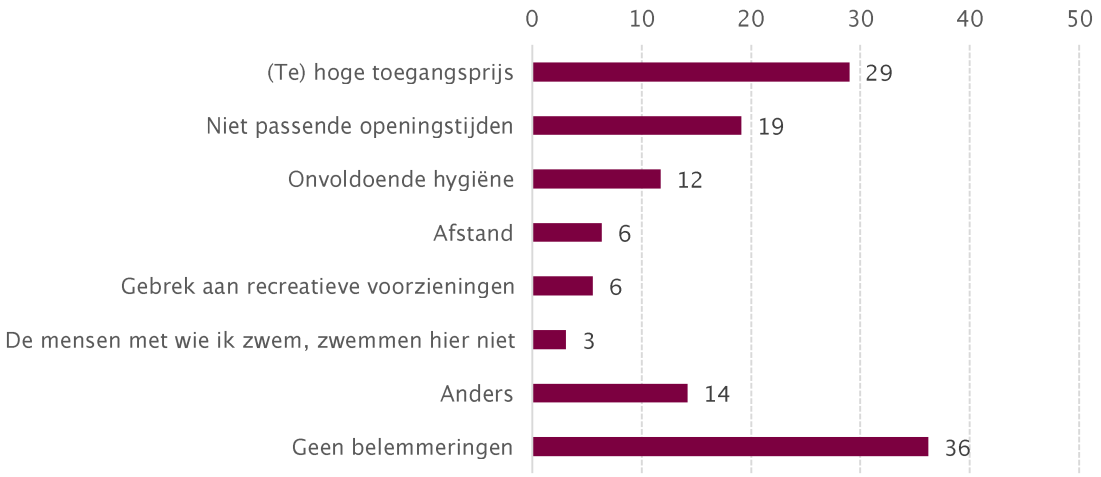
Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Toekomstig bezoek

Tot slot is ook gevraagd naar toekomstig zwembadbezoek. Daar komt uit naar voren dat ruim een derde (37%) van plan is om in de toekomst vaker een openbaar zwembad in Enschede te bezoeken, een derde (34%) geeft aan dit misschien te doen en bijna een derde (29%) geeft aan niet te verwachten vaker naar een Enschedees openbaar zwembad te gaan. Klaarblijkelijk liggen er nog wel kansen voor zwembaden om hun bezoekersaantallen te vergroten, al blijft het altijd de vraag in hoeverre dergelijke intenties zich in concreet gedrag om laten zetten. Hierover zij ook opgemerkt dat deze vraag alleen gesteld is aan mensen die al zwemmen, en niet aan mensen die nu niet zwemmen (althans niet in de Enschede zwembaden).

Op de vraag of men ook belemmeringen ervaart om meer te gaan zwemmen, antwoorden de ondervraagde respondenten het vaakst dat men eigenlijk geen belemmeringen ervaart (figuur 2.9). Of mensen gaan zwemmen ligt klaarblijkelijk niet zozeer aan hoe het aanbod er in Enschede uit ziet of hoe dat wordt vormgegeven, maar dat zwemmen meer in het algemeen niet wordt gezien als iets dat men vaker wil doen. De factor die het vaakst als belemmering wordt genoemd is een te hoge toegangsprijs, gevolgd door openingstijden die niet passen (laatste vooral bij Het Slagman genoemd, 26%). Afstand speelt in veel mindere mate een rol. Verder spelen er de nodige ‘andere’ belemmeringen (zie figuur 2.9).

Figuur 2.9 Belemmeringen om in de toekomst (nog) vaker een openbaar overdekt zwembad in Enschede te bezoeken (in %)

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

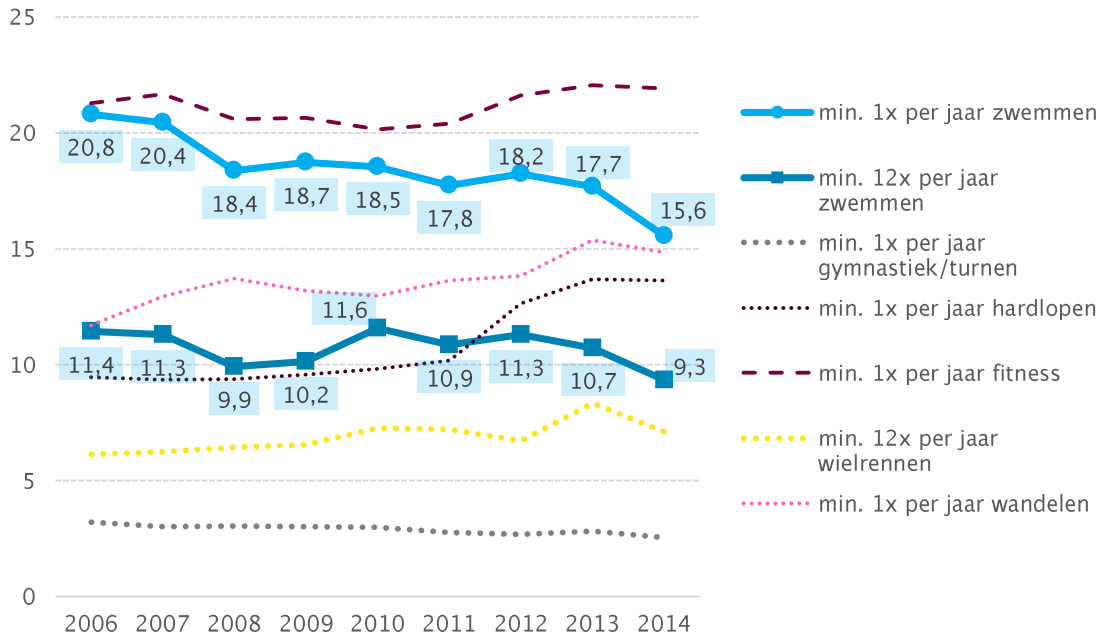
3. Toekomstige vraag naar zwemmen

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de toekomstige vraag naar zwemmen in overdekte zwembaden in Enschede. We doen dit door te kijken naar de veranderende demografische opbouw van de gemeente (par. 3.1); door de situatie in Enschede te vergelijken met die in andere gemeenten (par. 3.2) en door de antwoorden te analyseren van de gesprekken met de managers, de zwemverenigingen en de zwemscholen (par.3.3).

3.1 Demografie Enschede

Als eerste is gekeken naar de vraag naar zwemmen en naar de samenstelling van de Enschede bevolking, in 2015 en in 2030. Kijken we eerst naar de vraag naar zwemmen, dan zien dat het zwemmen c.q. de zwemsport al een aantal jaren moeite heeft om zich staande te houden. Waar andere min of meer vergelijkbare sporten zoals hardlopen, wielrennen, wandelen en fitness de afgelopen jaren nog op groei mochten rekening, kalfde het aandeel mensen dat zwemt de afgelopen jaren verder af (figuur 3.1). Van de bevolking van 6 tot 79 jaar had in 2014 16% gezwommen, tegen 21% in 2006. Het aandeel mensen dat minimaal eens per maand zwemt, daalde in die periode van 11% naar 9% (zie ook figuur 2.2). Het ledental van de KNZB ligt daarbij al decennia op 140.000-150.000, bij een groeiende bevolking en een - op de lange termijn - gestegen sportdeelname (Van der Werff & Breedveld, 2013, Breedveld & Hover, 2016). Een verklaring voor die daling is niet eenvoudig te geven. De recessie speelt zeker een rol. Aangetoond is dat de recessie vooral doorwerkt in sporten waar losse kaartverkoop een grote rol speelt, zoals het geval is bij zwemmen (Hoekman et al., 2014). Daarnaast bestaat het gevoel dat andere sporten (fitness, hardlopen) de afgelopen jaar meer in staat zijn gebleken om in te spelen op de wens van veel mensen om zonder veel poespas en plichtplegingen iets aan hun gezondheid te doen, in een sfeer die vernieuwing en dynamiek uitstraalt.

Figuur 3.1: Deelname aan zwemmen en gerelateerde sporten, 2006-2014 (in procenten van de Nederlandse bevolking 6-79 jaar)

Bron: Obin (bewerking Mulier Instituut)

Vooralsnog luidt daarom de verwachting dat de vraag naar zwemmen in de aankomende jaren eerder kleiner dan groter zal worden. Wordt die ontwikkeling nog versneld door de veranderende demografische kenmerken in de gemeente Enschede? In tabel 3.1 (linkerdeel) vatten we die ontwikkelingen samen[4]. We zien daarin dat Enschede tussen 2015 en 2030 nauwelijks meer groeit[5]. Wel verandert de leeftijdsopbouw. Tussen 2015 en 2030 daalt met name het aantal 25- tot 55-jarigen, en groeit het aantal 55-plussers. Het aandeel kinderen daalt ook iets, maar niet veel (17.000 0-tot 10-jarigen in 2015, tegen 16.400 in 2030; jaarlijks 1.600-1.7000 nieuwgeborenen).

Zwemmen is daarbij een van de weinige sporten die niet een sterk verval naar leeftijd kent, zoals bijvoorbeeld voetbal, hockey en basketbal die wel kennen. Sterker nog, uit een analyse van de gegevens uit de Gezondheidsenquête van het CBS[6], blijkt dat het aandeel mensen dat in een bepaalde week zwemt onder oudere bevolkingsgroepen niet veel lager ligt dan onder jongere leeftijdsgroepen (zie tabel 3.1, cursief afgedrukte middenkolom). Gemiddeld zwemt in een willekeurige week 4,7% van de Nederlanders vanaf 10 jaar[7], waarbij dit percentage alleen duidelijk hoger ligt voor de groep 20-29-jarigen en voor de 60-84-jarigen. Vermenigvuldigen we het aantal inwoners in Enschede met het aandeel wekelijkse zwemmers, dan zou Enschede in 2015 ongeveer 6.700 mensen moeten tellen die wekelijks zwemmen (zie totaalregel, rechterdeel). De veranderende samenstelling van de bevolking leidt ertoe dat dit aantal in 2030 vermoedelijk 2% procent hoger zal uitvallen (6.800 zwemmers), bij een gelijkblijvende populariteit van het zwemmen. Huldigen we de stelling dat het aandeel zwemmers in de bevolking daalt, dan zal ook de toekomstige vraag naar zwemmen verder dalen. In de onderste regel van de tabel is dit gedaan door te veronderstellen dat het aandeel zwemmers in 2030 tien procent lager ligt dan in 2015. Het gevolg daarvan zou zijn dat Enschede in 2030 niet 6.800 ‘wekelijkse’ zwemmers telt, maar 6.100.

[4] Cijfers afkomstig van de gemeente Enschede. Dit zijn dezelfde cijfers als waarmee gerekend is voor de capaciteitsberekeningen binnen- en buitensport (Romijn & Breedveld, 2016).

[5] Omdat die ontwikkeling niet heel dramatisch en revolutionair is, is afgezien om de betreffende analyse uit te voeren voor de tussenliggende jaren 2020 en 2025.

[6] Voor deze enquête en deze grootheid – aandeel mensen in een week dat zwemt – is gekozen om een aantal redenen. De belangrijkste daarvan was dat de omvang van dit onderzoek groot genoeg was om te differentiëren naar leeftijd zoals hier gevraagd. Soortgelijke analyses op andere bestanden, zoals bijvoorbeeld het ‘Obin-bestand’ dat was gepresenteerd in figuur 3.1, geven iets andere deelnamecijfers naar leeftijd te zien zonder aan het basisprincipe (meer zwemmers op oudere leeftijd) afbreuk te doen. Ook bij doorrekening van de uitkomsten met dit databestand zou het aantal zwemmers in Enschede in 2030 met 2% zijn gestegen.

[7] Dit mag niet geïnterpreteerd worden alsof 4,7% van de Enschedese bevolking wekelijks zwemt. Ten eerste zijn dit landelijke data, en kunnen we niet uitsluiten dat er in Enschede meer of minder mensen aan zwemmen doen (hier zijn geen cijfers van). En ten tweede wil het feit dat in een willekeurige week 4,7% van de bevolking aangeeft te hebben gezwommen niet zeggen dat niet veel meer mensen met enige regelmaat zwemmen.

Tabel 3.1: Invloed demografische verandering op aantal zwemmers

	Omvang bevolking Enschede (*1.000)				Aantal zwemmers Enschede (*1.000)		
	2015	2030	Index	*% zwem-mers 2015*	2015	2030	Index
0 tot 5 jaar	8,7	8,2	94				
5 tot 10 jaar	8,3	8,2	99				
10 tot 15 jaar	8,5	8,3	98	*4,1*	0,35	0,34	98
15 tot 20 jaar	10,1	9,6	95	*3,2*	0,32	0,30	95
20 tot 25 jaar	12,4	12,3	99	*6,5*	0,80	0,80	99
25 tot 30 jaar	12,5	10,8	86	*6,8*	0,85	0,73	86
30 tot 35 jaar	10,5	9,6	91	*4,1*	0,43	0,40	91
35 tot 40 jaar	9,9	9,0	91	*4,1*	0,41	0,37	91
40 tot 45 jaar	11,0	10,1	92	*3,5*	0,38	0,35	92
45 tot 50 jaar	11,3	9,5	84	*3,6*	0,41	0,35	84
50 tot 55 jaar	10,5	9,3	89	*3,6*	0,38	0,34	89
55 tot 60 jaar	9,5	10,1	106	*4,4*	0,42	0,45	106
60 tot 65 jaar	8,7	10,4	120	*5,1*	0,44	0,53	120
65 tot 70 jaar	8,9	9,3	104	*6,7*	0,60	0,62	104
70 tot 75 jaar	6,4	8,0	125	*5,9*	0,38	0,47	125
75 tot 80 jaar	4,8	6,7	140	*6,6*	0,32	0,44	140
80 tot 85 jaar	3,4	5,6	165	*5,6*	0,19	0,31	165
85 tot 90 jaar	2,0	2,8	140	*0,7*	0,01	0,02	140
90 tot 95 jaar	0,8	1,1	138				
95 jaar of ouder	0,1	0,2	200				
Totaal	**158,3**	**159,1**	**101**	***4,7***	**6,7**	**6,8**	**102**
Totaal -10%	**158,3**	**159,1**	**101**	***4,2***	**6,7**	**6,1**	**92**

Bron: gegevens Enschede / CBS Gezondheidsenquête / bewerkingen Mulier Instituut

Samengevat luidt de verwachting, op basis van de veranderende demografie en de beschikbare kennis over de vraag naar zwemmen, dat het aantal mensen dat in Enschede zwemt de aankomende jaren constant blijft of licht zal dalen. Vermeldenswaardig daarbij is dat voor zover sprake is van een toename van het zwemmen, deze toename zich vooral voordoet in een leeftijdscategorie (60+) waarin naar verhouding velen tijd overdag en doordeweeks hebben om aan zwemmen te doen. Dit kan er mede toe bijdragen dat de druk op de piekmomenten (doordeweeks vroeg in de avond) zal afnemen.

3.2 Vergelijking andere gemeenten

Voor zwemmen bestaan niet of nauwelijks normen voor de maximale capaciteit, zoals die wel bestaan voor bijvoorbeeld voetbal en hockey. Dat is voor zwemmen ook lastiger, omdat het zwembad voor meer doeleinden wordt gebruik dan voor alleen de zwemsport (denk aan zwemles, baantjes trekken en doelgroepzwemmen, en het recreatieve zwemmen als drie meest duidelijk te herkennen categorieën).

De meest gebruikte, zij het wat verouderde vuistregel, is om de oppervlakte zwemwater uit te drukken als eenheid per aantal inwoners, waarbij 1 m^2 per 100 inwoners als een logische maat geldt. Daar moet bij worden gezegd dat die maat is ontwikkeld in een tijd dat de zwemsport een grotere populariteit genoot (cq minder concurrentie ondervond van andere sporten) dan thans het geval is.

Kijken we desalniettemin met deze bril naar het beschikbare zwemwater en vergelijken we dat met de buurgemeenten Enschede, Losser en Haaksbergen, dan zien we als eerste dat Enschede als grootste gemeente over drie openbare zwembaden beschikt waar de andere gemeenten er maximaal één kennen (zie kaart 3.1 en tabel 3.2).

Kaart 3.1: openbare zwembaden in Enschede en omgeving

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

De situatie in Losser en Haaksbergen laat zich daarbij niet of nauwelijks vergelijken met Enschede. Haaksbergen (zwembad De Wilder) kent eigenlijk alleen een recreatiebad. Met een zwembad met vier bassins waarvan één ook geschikt is voor de zwemsport (trainen en wedstrijden) is Losser (Brilmansdennen) overbedeeld qua zwemcapaciteit. Hengelo, dat qua inwonertal meer bij Enschede in de buurt komt, kent met het Twentebad meer gelegenheid voor zweminstructie dan Enschede, maar iets minder gelegenheid voor de zwemsport om te trainen (één zesbaans 25-meterbad, dat vanwege de diepte ook niet geschikt is voor waterpolo).

Tabel 3.2: hoeveelheid (overdekte) zwembaden en (overdekt) zwemwater, in Enschede en drie buurgemeenten

Stad	Enschede	Losser	Hengelo	Haaks-bergen
Inwoneraantal	158.586	22.612	80.957	24.344
Zwembaden	3	1	1	1
Oppervlakte overdekt zwemwater (m2)				
Totaal (zonder kleuter/peuterbad)	1.940	525	1.156	750
Instructie en training	1.150	525	731	-
Training	975	375	375	-
Oppervlakte per 100 inwoners				
Totaal (zonder kleuter/peuterbad)	1,2	2,3	1,4	3,1
Instructie en training	0,7	2,3	0,9	0,0
Training	0,6	1,7	0,5	0,0

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Van de drie genoemde gemeenten komt alleen Hengelo qua inwonertal enigszins bij Enschede in de buurt. Voor een meer passende vergelijking hebben we vervolgens ook gekeken naar vijf andere steden. We hebben daarbij gezocht naar steden van een min of meer zelfde omvang als Enschede en met een duidelijke centrale functie in de regio[8]. Gekozen is voor Groningen, Zwolle, Nijmegen, Arnhem en Tilburg.

Alle zes de genoemde steden beschikken over twee, drie zwembaden (tabel 3.2). Tilburg beschikt daarbij over het meeste (overdekte) zwemwater, maar kent ook de meeste inwoners. Nijmegen beschikt per hoofd van de bevolking over het meeste zwemwater (1,7 m^2 per 100 inwoners). Enschede, Groningen, Tilburg en Zwolle ontlopen elkaar niet veel (1,2-1,3), alleen Arnhem (1,0) loopt wat uit de pas.

Tabel 3.3: hoeveelheid (overdekte) zwembaden en (overdekt) zwemwater, in Enschede en vijf vergelijkbare gemeenten

Stad	Enschede	Gro-ningen	Tilburg	Nijmegen	Zwolle	Arnhem
Inwoneraantal	158.586	198.317	210.270	168.292	123.159	150.823
Zwembaden	3	3	3	3	2	2
Oppervlakte overdekt zwemwater (m2)						
Totaal (zonder kleuter/peuterbad)	1.940	2.115	2.673	2.905	1.425	1.510
Instructie en training	1.150	1.715	1.913	2.280	1.060	1.265
Training	975	1.600	1.625	1.900	900	1.025
Oppervlakte per 100 inwoners						
Totaal (zonder kleuter/peuterbad)	1,2	1,1	1,3	1,7	1,2	1,0
Instructie en training	0,7	0,9	0,9	1,4	0,9	0,8
Training	0,6	0,8	0,8	1,1	0,7	0,7

Bron: Mulier Instituut (onderzoek Enschede 2016)

Laten we de recreatiebaden buiten beschouwing en kijken we alleen naar bassins die bedoeld/geschikt zijn voor zweminstructie en trainingen voor de zwemsport, dan zien we dat met uitzondering van de uitzonderlijk gunstige situatie in Nijmegen (1,4 m^2 instructie-/trainingswater per 100 inwoners) alle gemeenten in dezelfde bandbreedte zitten (0,7-0,9). Datzelfde beeld ontstaat ook als we alleen naar de baden kijken die voor zwemtrainingen geschikt zijn. In beide gevallen scoort Nijmegen overigens het laagste van alle hier genoemde gemeenten, zij het dat de verschillen niet heel groot zijn.

Een lastiger verhaal is om de zes gemeenten te vergelijken wat betreft de hoeveelheid water dat geschikt is om wedstrijden voor wedstrijdzwemmen en waterpolo in te houden. Groningen kent drie 25-meter bassins die allen geschikt zijn voor beide doeleinden. Nijmegen kent een voor wedstrijden geschikt 50-meter bassin, een achtbaans 25-meter bassin en nog een kleiner 25-meter bassin, maar van de laatste is de watertemperatuur te hoog (29°C) zodat alleen met dispensatie wedstrijden mogen worden gehouden. Tilburg kent in De Drieburcht een achtbaans 25-meter bassin dat geschikt is voor

[8] Steden die om uiteenlopende redenen afvielen waren bijvoorbeeld Eindhoven (atypisch door zwembad De Tongelreep), Utrecht (groter, en met veel grote randgemeenten in de directe nabijheid) en Almere (jonge stad met afwijkende leeftijdsopbouw).

wedstrijden, en verder drie 25-meter bassins met (te) hoge watertemperaturen. Zwolle en Arnhem kennen beide maar twee zwembaden. Arnhem kent drie vijf- en zesbaans 25-meter bassins, die in principe geschikt zijn. Zwolle kent twee 25-meter bassins, een van achtbaans en een zesbaans, die wedstrijdgeschikt zijn. Enschede beschikt eigenlijk niet over zwemwater dat geschikt is voor wedstrijden voor wedstrijdzwemmen en waterpolo. De zesbaans 25-meter bassins van Aquadrome en Het Slagman lenen zich daar qua formaat wel voor, maar de hoge watertemperaturen staan het gebruik van wedstrijden formeel in de weg[9]. Daarmee is Enschede van de hier genoemde gemeenten de enige die niet beschikt over zwemwater dat formeel geschikt is voor zwemsportwedstrijden.

3.3 Visie badmanagers, zwemverenigingen en zwemscholen

Tot slot zijn met zwembadmanagers gesprekken gevoerd en is informatie ingewonnen bij zowel zwemverenigingen als zwemlesaanbieders.

Zwembadmanagers

Met twee zwembadmanagers is een interview gehouden. De beide managers geven aan content te zijn met de belangstelling voor het zwemmen. Zij nemen een stijging waar in zaken als banenzwemmen en seniorenzwemmen. Het wegvallen van het schoolzwemmen heeft meer mogelijkheden geboden om doordeweeks overdag te programmeren. Groot knelpunt blijven de piektijden tussen 15 en 20 uur, waardoor bijvoorbeeld wedstrijdzwemmen en waterpolo soms in de knel komen. Meer variatie in tarieven wordt als een optie genoemd, maar is aan de gemeente en is geen middel voor de managers zelf. Van De Brug wordt aangegeven dat dit bad vanwege zowel zijn compacte omvang (10 meter c.q. 4 baans breed, waarbij het gebruik bovendien beperkt wordt door een ‘luie’ trap het water in) en zijn beperkte kleedmogelijkheden lastig te programmeren is. Aquadrome kent die beperkingen niet, maar is door zijn bouw[10] moeilijk effectief te *managen*. De vaste watertemperatuur draagt evenmin bij aan een flexibele programmering. Het Slagman en De Brug en hebben vooral een buurtfunctie, al trekt Het Slagman door zijn verenigingsgebruik ook mensen uit andere delen van de stad (zie ook hoofdstuk twee). Zwembad De Wilder in Haaksbergen wordt voor het recreatieve zwemmen wel als ‘concurrent’ voor Aquadrome gezien, maar het lijkt er op dat inwoners uit Enschede vooral incidenteel daarheen gaan[11]. De Enschedese zwembaden bieden zelf zwemles aan. Voor de zwemlessen van de NV Enschedese Zwembaden bestaat een beperkte wachtlijst (3-6 weken).

Zwemverenigingen

De zwemverenigingen zijn per e-mail om nadere informatie gevraagd ten aanzien van het voor hen beschikbare zwemwater. Met één vereniging is nog een aanvullend telefoongesprek gevoerd. De uitnodiging per e-mail om aan het onderzoek mee te werken is uitgegaan naar elf zwem- en

[9] Voor Het Slagman (29^0) wordt doorgaans compensatie gevraagd en gekregen.

[10] Strikte scheiding sportbad en recreatiebad, horeca en receptie die bemensing vragen, buitenbad dat noopt tot additioneel toezicht.

[11] Wat ook wel wordt onderstreept doordat 98% van de abonnementenhouders van de Enschede zwembaden, zelf uit Enschede komt (bron: gegevens NV Enschedese Zwembaden).

watervereniging die actief zijn in zwembaden binnen de gemeente Enschede. Van deze elf verenigingen hebben zeven aan het onderzoek deelgenomen[12]. Gemiddeld hebben de zeven verenigingen die in de gemeente Enschede badwater huren een ledental van ongeveer 140 leden. Er zijn twee uitschieters ten opzichte van dit getal. Deze verenigingen hebben respectievelijk 450 (EZC) en 850 (WS Twente, veelal ook buiten Enschede) leden.

Van de zeven bevraagde verenigingen huurt één vereniging geen badwater in de Enschedese openbare zwembaden. Deze vereniging huurt enkel het zwembad van de Universiteit Twente (UT) in Enschede en huurt nog badwater op andere plaatsen zoals Hengelo en Losser. De zes andere verenigingen huren alle badwater in een of meer van de Enschedese openbare zwembaden. Drie van de zes verenigingen huren geen badwater op andere plaatsen.

Drie van de zeven verenigingen geven zelf ook zwemles. Eén van deze verenigingen moet echter stoppen met het geven van leszwemmen aangezien het huurcontract met hen in het UT-zwembad is opgezegd. Zij hebben binnen de gemeente Enschede gekeken naar uitwijkmogelijkheden naar een ander bad, maar deze zijn er binnen de gemeente niet door onvoldoende capaciteit. De twee andere verenigingen die leszwemmen verzorgen geven aan dit te blijven doen. Zij hebben op het moment geen wachtlijsten.

Drie van de zeven verenigingen geven aan tevreden te zijn met de huidige situatie in de Enschedese openbare zwembaden. De vier andere verenigingen geven aan op verschillende punten niet tevreden te zijn met de huidige situatie. Het belangrijkste punt is dat het Aquadrome niet geschikt is voor alle verenigingssport. Het water is te warm en de luchtkwaliteit onvoldoende, en er zijn klachten over douches en niet functionerende klokken. Verder acht men de huidige capaciteit in de gemeente Enschede onvoldoende. Het Slagman is het enige bad dat voor de meeste verenigingen echt geschikt is. Dit leidt ertoe dat veel verschillende partijen op dezelfde uren in dit bad willen trainen, met name vroeg in de avond. Onder de verenigingen leeft het gevoel dat NV Enschedese Zwembaden de aantrekkelijke tijden te veel voor zichzelf houdt en dat er teveel verschillende partijen in het bad zijn, waardoor een nieuwe partij lastig badwater kan vinden op geschikte uren. De verenigingen zijn weinig tevreden met De Brug en al helemaal niet met het doorvoeren van veranderingen zonder overleg met de verenigingen. Verder klaagt in ieder geval één vereniging over de hoge huurkosten in vergelijking met andere gemeenten.

Zes van de zeven verenigingen geven aan te willen groeien. Van deze zes geven er drie expliciet aan dat dit niet mogelijk is met de huidige capaciteit van het badwater binnen de gemeente. Met name wordt aangegeven dat in de jeugdsecties van de verenigingen veel groei mogelijk is, maar dat deze nu niet altijd kan worden gerealiseerd door tekort aan badwater of te hoge contributie. Op 22 april 2016

[12] De verenigingen die hebben deelgenomen zijn: WS Twente, OSV Tyros, Triathlonclub Twente, Reumapatienten zwemvereniging, Stichting de Springplank, Avanti Wilskracht en EZC. Het gaat hier om zwem- en waterpolo verenigingen, gehandicapten-zwemverenigingen, een triathlonvereniging en een duikvereniging.
De verenigingen die wel zijn benaderd, maar niet hebben deelgenomen: DIOS (duikvereniging), ZPV Piranha (studentenzwemvereniging), Enschedese Watervrienden, SVG De Tubanten (gehandicapten zwemvereniging).

hebben vijf van de verenigingen een brief gestuurd naar de gemeente waarin zij hun zorgen over de situatie benoemen.

Zwemlesaanbieders

In Enschede zijn diverse commerciële zwemlesaanbieders ('zwemscholen') actief. Bij inventarisatie kwamen wij uit op negen zwemscholen die in Enschede actief zijn. Deze zijn per mail of telefoon (waar geen e-mail adres beschikbaar was) benaderd om mee te werken aan een korte vragenlijst. In totaal is met zeven partijen gesproken. Dit zijn zes commerciële zwemscholen[13] en het ROC van Twente[14]. Twee zwemscholen hebben niet op het verzoek om medewerking gereageerd.

Drie van de zeven bevraagde zwemlesaanbieders zijn actief in de Enschedese openbare zwembaden (ROC van Twente, Zwemschool Truus en Zwemschool Bubbels). Voor zwemschool Bubbels is dit niet het enige zwembad waarin leszwemmen wordt gegeven, zij geven ook les in een hotelzwembad. De overige vier aanbieders geven zwemles in private zwembaden binnen de gemeente.

Vier van de zeven aanbieders geven aan geen wachtlijsten te hebben. Hier wordt aangegeven dat er na het diplomazwemmen steeds voldoende plaats is of dat er op het moment nog plaats is voor extra leskinderen. Bij de drie aanbieders die wel aangeven wachtlijsten te hebben, variëren deze wachtlijsten van 2-3 maanden tot 4-6 maanden.

De drie aanbieders die in de Enschedese openbare zwembaden lesgeven, geven een wisselend beeld qua tevredenheid. Ze variëren van tevreden naar redelijk tevreden tot niet tevreden. De ontevredenheid komt met name voort uit de hoge huurkosten en de beschikbare tijd. Er wordt aangegeven dat NV Enschedese zwembaden zelf de beste tijden heeft om les te geven.

Van de vier zwemscholen die elders zwemmen, zijn drie tevreden met de situatie zoals deze nu is. Het is voor hen het eenvoudigst om in hun eigen zwembad les te geven. Zij hebben geen ambitie om in de Enschedese openbare zwembaden les te gaan geven. Eén aanbieder is niet tevreden over de situatie en zou graag meer duidelijkheid hebben over het beleid dat in de Enschedese openbare zwembaden wordt gevoerd met betrekking tot particuliere zwemscholen.

Een veel gehoorde belemmering vormen de hoge huurkosten die NV Enschedese Zwembaden vraagt aan de zwemscholen. Dit is een reden voor ontevredenheid bij huidige gebruikers en een reden om niet in de Enschedese openbare zwembaden les te gaan geven. Daarnaast wordt door de huidige huurders als belemmering aangedragen dat niet altijd alle faciliteiten/materialen even gemakkelijk aanwezig zijn. Ook heeft het installeren van de 'luie trap' (Tenca Trap) in De Brug voor minder functionaliteit van het

[13] De volgende zwemlesaanbieders zijn opgenomen in dit document: zwemschool Schonewille, zwemschool Plons, zwemschool Zin in Zwemmen, Zwemschool Truus, Trifora zwemschool en zwemschool Bubbels. Met UT–zwemschool en zwemschool Kajak Riki is ook contact gezocht, maar deze zwemscholen hebben geen respons gegeven.

[14] Het ROC van Twente is opgenomen aangezien zij badwater in de Enschedese zwembaden huren ten behoeve van hun opleiding tot zwemdocent. In dit onderzoek tellen zij voor het gemak mee met de zwemlesaanbieders, echter op punten dat zij sterk verschillen zal dit benoemd worden.

zwemwater gezorgd. Ook wordt aangegeven dat in het verleden wel eens dubbele boekingen zijn geweest en dat men daarom voor diplomazwemmen naar elders is uitgeweken. Daarnaast wordt er door één zwemschool aangedragen dat de hygiëne in de zwembaden niet altijd optimaal is. De drie aanbieders die in de Enschedese openbare zwembaden zwemmen, geven allen aan meer overleg te wensen over de indeling/prijs/mogelijkheden in het zwembad. Het komt hen te vaak voor dat huurders qua tijden worden verschoven zonder dat zij hier zelf veel in te zeggen hebben. Ook een aanbieder die nu geen lesgeeft in de Enschedese openbare zwembaden noemt beter overleg als belangrijk punt om wel weer in de Enschedese openbare zwembaden te kunnen zwemmen. Het ROC van Twente geeft aan dat hun opleiding dynamisch is en dat er ieder jaar weer dingen veranderen. Doordat de opleiding intern in Enschede gaat verhuizen, is het op dit moment de wens om meer uren in het Aquadrome af te gaan nemen en minder in Het Slagman. De andere aanbieders geven aan voor de toekomst geen wensen te hebben.

4. Conclusie en aanbevelingen

De gemeente Enschede wenst inzicht in de vraag of de huidige hoeveelheid overdekt zwemwater in 2030 nog volstaat. De volgende vragen waren leidend in het onderzoek.

1. Wat is de huidige en toekomstige (2020, 2025 en 2030) vraag naar overdekt zwemwater voor zwemlesaanbieders, zwemverenigingen en recreatief gebruik in de gemeente Enschede?
2. Waar zijn per overdekt zwembad in de gemeente Enschede de betreffende bezoekers woonachtig, en hoe ver reizen zij gemiddeld naar het zwembad?
3. Wat is, op basis van vergelijkbare gemeenten met Enschede en buurgemeenten van Enschede, een minimaal benodigd verzorgingsgebied dan wel regionaal draagvlak voor overdekte zwembaden?
4. Welke zwembadconfiguratie voorziet in de actuele en toekomstige behoefte aan overdekte zwemvoorzieningen in de gemeente Enschede?

Voor het onderzoek zijn diverse lokale en nationale bronnen gebruikt, waaronder vragenlijsten onder ruim 600 bezoekers, interviews met diverse stakeholders en gegevens afkomstig van de gemeente en van de NV Enschede zwembaden. Het zwaartepunt voor het onderzoek lag in de maanden maart en april. In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste conclusies samen. We geven daarbij geen een-op-een antwoord op de gestelde vragen, maar verwerken de antwoorden in een schets van de huidige situatie en de ontwikkelingen naar 2030 toe.

Startpunt voor de analyse is dat de drie Enschedese zwembaden met dalende bezoekcijfers te maken hebben. De baden volgen daarin landelijke trends, waarin we eveneens zien dat het bezoek aan zwembaden afneemt. De meeste bezoekers komen vanuit de stad. Alleen Aquadrome heeft een duidelijke bovenlokale functie, al geldt ook voor dat bad dat het vooral de Enschedese bevolking bedient, althans wat betreft het functionele zwemmen (les, trainingen, baantjestrekken). Het bereik van De Brug is beperkt tot zijn directe omgeving, Het Slagman trekt een breder publiek doordat daar veel verenigingsactiviteiten plaatsvinden. Daarnaast wordt in minimaal zes niet-openbare baden zwemles gegeven.

Opvallend is dat veel bezoekers aangeven bereid te zijn om verder te willen reizen voor hun zwembadbezoek. Als redenen voor niet-bezoek worden vooral prijs en ‘geen bijzondere belemmeringen’ genoemd. Die laatste factor is moeilijk te beïnvloeden en geeft aan dat de vraag naar zwemmen zich grotendeels autonoom ontwikkelt, buiten de invloedsfeer van de gemeente om (drukte, nieuw concurrerend aanbod, veranderingen in consumentengedrag). Hygiëne wordt door meerdere partijen genoemd. Meerdere partijen benoemen dat de communicatie over openingstijden voor verbetering vatbaar is.

De toekomstige vraag naar zwemmen laat zich niet eenvoudig voorspellen. Vast staat dat het inwonertal van de gemeente tot 2030 redelijk stabiel is. De veranderende samenstelling (min of meer gelijkblijvend aantal kinderen, meer ouderen, minder volwassenen in een druk bezette levensfase) maakt dat de vraag naar zwemmen en zwemles naar verwachting niet veel zal veranderen. Wel zal de druk op de piektijden kunnen afnemen doordat meer bezoekers doordeweeks overdag zullen kunnen en willen zwemmen. Op basis van de ontwikkeling van de afgelopen jaren, mag eerder worden verwacht dat de vraag naar zwemwater (licht) afneemt dan dat deze toeneemt. Daar komt bij dat er op dit moment voor het leszwemmen niet of nauwelijks lange wachtlijsten zijn. Klaarblijkelijk biedt de huidige figuratie,

daartoe ook privaat beheerde zwembaden behoren alsmede het instructiebad van de Universiteit Twente, voldoende soelaas.

Hier staat tegenover dat het aanbod aan openbaar overdekt zwemwater in Enschede als niet meer dan 'gemiddeld' moet worden betiteld als dat wordt vergeleken met het aanbod in vijf min of meer vergelijkbare gemeenten. Wat betreft badwater voor de zwemsport scoort Enschede lager dan alle andere gemeenten, zij het dat de verschillen beperkt zijn. De hoge watertemperatuur in Het Slagman en Aquadrome maken dat Enschede als enige van de genoemde gemeenten niet over badwater beschikt dat het formeel mogelijk maakt om wedstrijden in de gemeente te houden. De bruikbaarheid van De Brug is beperkt vanwege de beperkte kleedmogelijkheden en vanwege de ingebruikname van een trap in het water. Het recreatiebad van Aquadrome wordt sporadisch voor instructie ingezet, maar leent zich daar echter niet voor. Enkele verenigingen voelen zich beperkt in hun mogelijkheden om verder te groeien.

Samenvattend concluderen we dat Enschede over voldoende overdekt zwemwater beschikt richting 2030, maar ook niet over teveel zwemwater.

Een nieuw bad bijbouwen is daarmee richting 2030 geen logisch scenario. We wijzen hiervoor op de veranderende demografie (geen groei in aantal inwoners, meer ouderen dus minder piekbelasting), op de vraag naar zwemmen die de afgelopen jaren is afgenomen (en waarvan ook niet wordt voorzien dat die vraag zich zal herstellen, meer waarschijnlijk nog iets verder zal dalen), en op het vrijwel ontbreken van wachtlijsten bij het leszwemmen.

Eerder ligt voor de hand om te kijken wat er effectiever kan in het huidige aanbod van zwemwater en of dit betekent dat het nodig blijft om als gemeente drie openbare zwembaden te blijven exploiteren. Drie aparte baden gespreid over de stad brengt het zwemmen wel dichtbij burgers, maar vraagt ook veel van het beheer. Bovendien zijn kleinere separate baden beperkter in hun mogelijkheden dan een uitgebreider bad, zeker in het geval van (verouderde) mono-functionele baden als Het Slagman en met name De Brug.

De drie hoofdopties voor de stad zijn dan:

1. **Handhaving:** de bestaande baden handhaven. Hiervoor pleit dat dit wat betreft investeringen in nieuwbouw de goedkoopste oplossing is, en dat in het oosten van de stad een basisvoorziening gehandhaafd blijft. Door het doelgroepzwemmen in De Brug te concentreren en de watertemperatuur en luchthuishouding in Aquadrome en/of Het Slagman aan te passen, wordt tegemoet gekomen aan de grootste vraag vanuit de verenigingen om deze bassins beter kunnen gebruiken. Tegelijk blijft De Brug op het budget drukken van de gemeente.
2. **Sluiting / afstoting**: een van de baden wordt gesloten, en er komt geen vervanging of uitbreiding van de andere baden. Sluiting van Het Slagman is geen optie. Dat zou de hoeveelheid badwater ver beneden de bestaande noemen doen zakken. Sluiting van De Brug is wel een optie.Daarmee zou de capaciteit voor zwemles en doelgroepen met zo'n

20% dalen (250 van de bestaande 1.150 m^2 instructie- en trainingswater)[15]. Vermoedelijk kan die vraag binnen de resterende infrastructuur wel worden opgevangen. Het wegvallen van de Brug legt wel nóg meer druk op het resterende zwemwater. Bovendien vervult het bad een duidelijke rol voor een specifieke groep burgers in de gemeente. Afstoten van De Brug aan een zwemschool (of groep van zwemscholen) is een andere optie, al zal die variant voor de gemeente ook kosten met zich meebrengen (verkoopprijs beneden boekwaarde, investeringen om verkoop te bevorderen, mogelijk een exploitatie-subsidie).

3. **Sluiting en nieuwbouw**: er worden een of twee baden gesloten en er wordt nieuw overdekt zwemwater gecreëerd. In dat geval ligt sluiting van Het Slagman en of De Brug voor de hand.

Voor optie 3 pleit dat dit meer kansen biedt om een meer op de maat van vandaag toegesneden zwemaanbod te realiseren in de stad. In dit geval (sluiting / nieuwbouw) doen zich wederom meerdere opties voor. Zonder daarbij volledig te zijn, benoemen we er hier twee:

3A) Aquadrome+: Het Slagman en De Brug worden gesloten en het Aquadrome wordt aangepast en uitgebreid met nieuwe bassins;

3B) Het Slagman 2.0: Het Slagman en De Brug worden gesloten en er wordt een nieuw zwembad gebouwd (Het Slagman 2.0[16]) met vooral functioneel, maar flexibel inzetbaar zwemwater.

Concentratie in één bad (optie 3A) biedt door zijn bundeling beheersmatig voordelen. Daar staat tegenover dat een tweede bad (optie 3B, Slagman 2.0) toestaat om te kiezen voor een bad met een heel eigen kleur en identiteit dat daarmee mogelijk aantrekkelijk wordt voor een private partij (vereniging, stichting namens verenigingen, fitnesscentrum, wellnesscenter, combinatie van partijen) om vorm te geven en (mede) te exploiteren. Voor de gemeente kan deze private exploitatie kostenbesparingen opleveren, al valt niet te verwachten dat een Het Slagman 2.0 zonder overheidssteun te exploiteren valt. De gelegenheid om het bad een eigen kleur en identiteit te geven kan ertoe bijdragen om het bad aantrekkelijker te maken voor een deelsegment van de zwemmarkt (denk aan het 2521GZ concept van de KNZB, al is dat zeker niet de enige optie in deze). Een private exploitant en enige mate van concurrentie kan bovendien een stimulans vormen voor de dienstverlening in de Enschedese zwembaden - al vormt private exploitatie op zich geen garantie voor goede dienstverlening.

Met concentratie van al het zwemwwater in één complex zou Enschede een uitzondering vormen ten opzichte van de steden die als vergelijkingsbasis waren gekozen. Die beschikken alle over twee of drie baden. Qua reisbereidheid verdienen twee (of drie) baden de voorkeur boven één. Zwemmen, en sport in het algemeen, is een activiteit die men makkelijk laat. 'Uit het oog uit het hart' geldt zeker ook voor de sport. Enige reisbereidheid is er overigens wel onder de zwemmers, zo bleek uit de gehouden

[15] Die daling is lager als ook het volume van het recreatie–bad van Aquadrome in ogenschouw zou worden genomen. Nu is dat niet gebeurd, ervan uitgaand dat dit bad in principe niet bedoeld is voor trainingen of instructie. Laten we die assumptie los en nemen we het recreatie–bad wel mee, dan veroorzaakt sluiting van De Brug een daling van komt het 'functionele' badwater van 13%.

[16] Genoemd naar Het Slagman vanuit de idee da het bad primair, zoals ook Het Slagman nu, functioneel zwemwater zou bieden (maar dan in een modern jasje).

enquetes. Een bad minder zal betekenen dat een aantal zwemmers afvalt, maar een nieuw bad met aantrekkingskracht en uitstraling kan daarin meer dan compenseren.

Het advies aan de gemeente is om de hier genoemde opties nader te verkennen met de politiek, met stakeholders en met partijen die willen en kunnen investeren.

Tot slot is gebleken, hoewel dit niet het doel van het onderzoek was, dat meerdere partijen ontevreden zijn over de dienstverlening. De wijze waarop uren worden toegedeeld roept vragen op, en er is onvrede over de uitkomsten[17]. De facto is de NV Enschede Zwembaden monopolist in het aanbieden van gemeentelijk zwemwater én concurrent van enkele van de afnemers van zwemwater (zwemscholen en –verenigingen). Die situatie is niet niet uniek in zwembadland, maar wringt in Enschede klaarblijkelijk wel – gelet op de onvrede die een aantal partijen daarover heeft geuit.

De ultieme oplossing voor die situatie zou zijn als de partij die badwater uitgeeft, niet ook de partij is die dat water gebruikt. Dat zou een aanpassing vergen in de huidige beheersstructuur, waarin de NV Enschedese Zwembaden wel de genoemde dubbelrol vervult. Tegelijk geven de betrokken zwembadmanagers aan weinig ruimte te ervaren om, aan de hand van bijvoorbeeld tariefdifferentiatie, bezoekersstromen beter te plooien. Ook in die zin functioneert de huidige beheersvorm klaarblijkelijk niet optimaal. Klaarblijkelijk is er voldoende aanleiding om te reflecteren over de vraag of de zwemgemeenschap van Enschede niet gebaat is bij een andere configuratie van het beheer van het openbare zwemwater in de stad. Los daarvan, of in afwachting daarvan, valt aan te bevelen dat de NV met zijn stakeholders (zwemverenigingen, zwemlesaanbieders) in gesprek gaat over de vraag hoe het debat over de toewijzing van zwemwater in Enschede soepeler kan verlopen.

[17] We gaan hier niet in op de vraag of de onvrede geheel gerechtvaardigd is. Feit is dat er op meerdere dagen mogelijkheden zijn voor verenigingen om in de piekperioden te zwemmen. Toch uiten zowel zwemverenigingen (en zwemlesaanbieders) op dit punt hun onvrede en zorgen.

Literatuur

Becking, K. (2014). Imago en identiteit. Zwembad De Brug. Thesis Saxion Hogeschool.

Breedveld, K., Hover, P. (Red.), (2016). Atletiek in Nederland. Lopen, werpen en springen in beweging. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.

Hoekman, R., Straatmeijer, J. & Breedveld, K. (2014).Voorstudie financiële aspecten van sport. Utrecht: Mulier Instituut.

Koopman, R. (2014). Imago onderzoek Het slagman. Thesis Saxion Hogeschool.

NV Enschedese Zwembaden (2014). Klanttevredenheidsonderzoek 2014 (Survey Force Deluxe, 15 oktober 2014).

Romijn, D. en K. Breedveld (2016). Ruimte voor sport in Enschede. Utrecht: Mulier Instituut.

Werff, H. van der, Breedveld, K. (Red.), (2013). Zwemmen in Nederland. De zwemsport in al zijn facetten nader belicht. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.

Bijlage: vragenlijst

In te vullen door de enquêteur	
Zwembad	○ Aquadrome ○ Het Slagman ○ De Brug
Dag/tijdstip	..... / .....

A. <u>Zwembadbezoek</u>

1. Hoe laat was u vandaag in dit zwembad? (*Noteer de tijd als bijv. 13:30).*

Aankomsttijd: ……

2. Heeft u een vast moment in de week dat u zwemt in een <u>openbaar overdekt zwembad in Enschede</u>?

Meer antwoorden mogelijk

- ○ Ja, dat is dit moment
- ○ Ja, dat is (ook) op *(vul a.u.b. de dag, aankomsttijd en vertrektijd in)*
    a. Op ……(dag) van …… tot ……
    b. Op ……(dag) van …… tot ……
- ○ Nee, ik heb geen vast moment in de week

3. Zijn er ook andere momenten dat u wel eens een <u>openbaar overdekt zwembad in Enschede</u> bezoekt?

Meer antwoorden mogelijk

	Door de week	Zaterdag	Zondag	NEE
Ochtend	O	O	O	
Middag	O	O	O	O
Avond	O	O	O	

4. Bezoekt u ook andere zwembaden dan het zwembad dat u nu bezoekt of heeft bezocht?

Meer antwoorden mogelijk

- ○ Ja, in Enschede
- ○ Ja, buiten Enschede
- ○ Nee

5. Welke van de onderstaande activiteiten heeft u <u>vandaag</u> in dit zwembad ondernomen?

	Vandaag
Recreatief zwemmen	O
Baanzwemmen	O
Zwemles, Aqua Club, Aqua Mini	O
Aqua Sport	O
Aqua Vitaal	O
Evenementen: Zwem4daagse, discozwemmen, dameszwemmen	O
Verenigingszwemmen (o.a. trainingen en wedstrijden)	O
Zwemmen via school	O
Zwemmen via zorginstelling	O
Anders, namelijk ……	O

6. Kunt u aangeven hoe vaak u in de afgelopen twaalf maanden de onderstaande activiteiten heeft ondernomen <u>in de drie Enschedese openbare overdekte zwembaden</u>? (Aquadrome, Het Slagman, De Brug)

Het bezoek van vandaag mag u meetellen.

	2 keer per week of vaker	1 keer per week	1-2 keer per maand	Minder vaak dan 1 keer per maand	Nooit
Recreatief zwemmen	O	O	O	O	O
Baanzwemmen	O	O	O	O	O
Zwemles, Aqua Club, Aqua Mini	O	O	O	O	O
Aqua Sport	O	O	O	O	O
Aqua Vitaal	O	O	O	O	O
Evenementen: Zwem4daagse, discozwemmen, dameszwemmen	O	O	O	O	O
Verenigingszwemmen (o.a. trainingen en wedstrijden)	O	O	O	O	O
Zwemmen via school	O	O	O	O	O
Zwemmen via zorginstelling	O	O	O	O	O
Anders, namelijk ……	O	O	O	O	O

7. Welk rapportcijfer geeft u het zwembad voor <u>dit bezoek</u>?

Met één getal achter de komma

Rapportcijfer ……..…..…. (1= zeer slecht, 10 = uitmuntend)

8. Waarom zwemt u in dit zwembad?

Meer antwoorden mogelijk.

- o Goede recreatieve voorzieningen (in het water, horeca, etc.)
- o Dichtbij
- o Passende openingstijden
- o Passende toegangsprijs
- o Goede hygiëne
- o De mensen met wie ik zwem (mijn vereniging, mijn kinderen, mijn zwemgroepje, etc.) zwemmen hier altijd
- o Anders, namelijk ……..…

9. Wat zijn volgens u de belangrijkste STERKE punten van dit zwembad?

Maximaal drie

……
……
……

10. Wat zijn volgens u de belangrijkste AANDACHTSPUNTEN om uw bezoek aan dit zwembad (nog) aangenamer te maken?

Maximaal drie

……
……
……

11. Hoe bent u vandaag naar dit zwembad gegaan?

- o Lopend
- o Fiets
- o Bromfiets, scooter
- o Auto, motorfiets
- o Openbaar vervoer
- o Anders

12. Wat is de reistijd van uw woning naar dit zwembad?

Ga uit van een enkele reis.

…….. minuten

13. Hoeveel minuten zou u <u>maximaal</u> willen reizen van uw woning naar een <u>overdekt openbaar zwembad</u>? *Ga uit van een enkele reis.*

…….. minuten

14. Bent u van plan in de toekomst vaker in een <u>Enschedees openbaar overdekt zwembad</u> te zwemmen dan u de afgelopen twaalf maanden deed?

- o Ja

- o Misschien
- o Nee
- o Weet ik niet

15. Welke belemmeringen ervaart u om (nog) vaker een <u>Enschedees openbaar overdekt zwembad</u> te bezoeken?
Meer antwoorden mogelijk
- o Gebrek aan recreatieve voorzieningen (in het water, horeca, etc.)
- o Afstand
- o Niet passende openingstijden
- o (Te) hoge toegangsprijs
- o Onvoldoende hygiëne
- o De mensen met wie ik zwem (mijn vereniging, mijn kinderen, mijn zwemgroepje, etc.) zwemmen hier niet
- o Anders, namelijk ……..…
- o Geen belemmeringen

B. <u>UW ACHTERGRONDEN</u>

16. Bent u lid van een zwem-, waterpolo- of duikvereniging?
- o Ja
- o Nee

17. Wat is uw geslacht?
- o Man
- o Vrouw

18. Wat is uw geboortejaar?
Geboortejaar: ……..……

19. Wat is uw postcode? (6-digit)
Postcode: ……..……

Heeft u nog opmerkingen, dan kunt u deze hieronder noteren.
……
……
……
……

Dit is het einde van de vragenlijst.
Hartelijk dank voor uw medewerking!